

Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi

Journal of Academic Language and Literature

[Cilt/Volume: 8, Sayı/Issue: 1, Nisan/April 2024]

Elif ARI

<https://orcid.org/0000-0002-1110-1873>

Doktora Öğrencisi | Sorumlu Yazar

arielif16@gmail.com

Uşak Üniversitesi

<https://ror.org/05es91y67>

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Ahmet AKÇATAŞ

<https://orcid.org/0000-0002-6611-0259>

Prof. Dr. | ahmet.akcatas@usak.edu.tr

Uşak Üniversitesi

<https://ror.org/05es91y67>

İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi

Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Türkiye Türkçesi Sözcük Türleri Araştırmalarında Eylemlerin Tasnifine Genel Bir Bakış

A General Overview of Classifying Verbs in Studies on Turkish Parts of Speech

Araştırma Makalesi | Research Article

Geliş Tarihi | Date Received: 20.02.2024

Kabul Tarihi | Date Accepted: 11.04.2024

Yayın Tarihi | Date Published: 30.04.2024

Atıf | Citation

Arı, E. ve Akçataş, A. (2024). Türkiye Türkçesi Sözcük Türleri Araştırmalarında Eylemlerin Tasnifine Genel Bir Bakış. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 8(1), 200-216. <https://doi.org/10.34083/akaded.1440627>

Arı, E. & Akçataş, A. (2024). A General Overview of Classifying Verbs in Studies on Turkish Parts of Speech. *Journal of Academic Language and Literature*, 8(1), 200-216. <https://doi.org/10.34083/akaded.1440627>

Makale Bilgisi | Article Information

Değerlendirme | Review Reports

Çift Taraflı Kör Hakemlik (İki İç Hakem+İki Dış Hakem) | Double-blind. (Two External Referees)

Etik Beyan | Ethics Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur | Ethical principles were followed during the preparation of this study

Etik Kurul Belgesi | Ethics Committee Approval

Makale, Etik Kurul Belgesi gerektirmemektedir | Article does not require an Ethics Committee Approval.

Katkı Oranı Beyanı | Author Contributions

Yazarların çalışmadaki katkı oranları eşittir | Author's contribution rates to the study are equal.

Etik Bildirim | Complaints

adeddergi@gmail.com

Çıkar Çatışması | Conflicts of Interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir | The Author(s) declare(s) that there is no conflict of interest

Benzerlik Taraması | Similarity Checks:

Yapıldı | Yes - iThenticate

Telif Hakkı ve Lisans | Copyright & License

Yazarlar, dergide yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler. Bu çalışma Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası lisansı altında yayımlanır | Authors publishing with the journal retain the copyright. This work is licensed under Attribution-NonCommercial 4.0 International

© Elif ARI, Ahmet AKÇATAŞ | Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International

Öz

Sözcük türleri, dil bilgisinin en tartışmalı konularından birisidir. Sözcüklerin hangi kategorilere ayrılacağı ve bu kategorilerin nasıl belirleneceği konusunda araştırmacılar arasında henüz tam bir fikir birliği sağlanamamıştır. Bu konu literatürde hâlâ güncel bir araştırma ve tartışma konusudur. Sözcük türleri literatürde genellikle sekiz grupta sınıflandırılır: İsim, sıfat, zarf, zamir, edat, bağlaç, ünlem ve eylemler. İlk yedi grup isimler başlığı altında değerlendirilir. Bu çalışmada eylemler ele alınmıştır. İlk olarak, araştırmacılar tarafından eylem sözcük türüne ilişkin yapılan tanımlar ortaya konmuş ve eylemin kapsamı kısaca ele alınmıştır. Sonrasında, kronolojik bir sıraya uyularak literatürde bulunan sözcük türleri tasniflerinde eylem nasıl ele alındığı üzerinde durulmuştur. Son olarak, elde edilen bulguların değerlendirmesi yapılmıştır. Sözcük türleri sınıflandırması genellikle isimler ve eylemler temel kategorizasyonu üzerinde odaklanır. Literatürdeki tartışmaların çoğu isim odaklıdır. Anlamsal ve yapısal özelliklerinden dolayı eylemler diğer sözcük türlerinden açık bir şekilde ayrılan ayrı bir kategori olarak kabul edilir. Eylemler, biçimce morfolojik unsurlara bağlıdırlar. Bu durum eylemlerin bağımlı sözcükler olarak değerlendirilmesinde etkili olmuştur.

Anahtar Kelimeler: eylem; sözcük türü; Türkçe gramer; tasnif; isim.

Abstract

The classification of word types is one of the most controversial subject in grammar. There is still no consensus among researchers on which categories words should be classified into and how these categories should be determined. As such, this topic continues to be an active area of research and scholarly discourse within the literature. Word types are generally classified into eight groups in the literature: noun, adjective, adverb, pronoun, preposition, conjunction, interjection, and verbs. The first seven groups are considered under the heading of nouns. This study focuses on verbs. In this study, firstly, the definitions provided by researchers regarding the verb are presented, and their ideas regarding the scope of the verb are examined. Afterwards, by adhering to a chronological order, the treatment of verbs in the classifications of word types found in the literature was observed. Lastly, an evaluation of the acquired data was conducted. The classification of word types generally focuses on the fundamental categorization of nouns and verbs. Most of the discussions in the literature are noun-centric. Due to their semantic and structural features, verbs are considered a distinct category from other word types, with a clear distinction. Verbs are dependent on morphological elements. This condition affects the evaluation of verbs as dependent words.

Keywords: verb; part of speech; Turkish grammar; classification; noun.

Giriş

Türkiye Türkçesi dil bilgisi araştırmalarında, sözcük bilgisi, dilin yapısal öğelerinin anlaşılması ve betimlenmesinde önemli bir role sahiptir; sözcüklerin tanımı, kapsamı, sınıflandırılması ve işlevleri, dilin yapısal, işlevsel ve anlamsal özelliklerini anlamada temel bir referans noktası sağlar. Özellikle sözcük türlerinin sınıflandırılması konusu üzerinde çeşitli araştırmalar yapılmış ve konu tartışılmıştır. Bu konular dil bilimcileri ve dil araştırmacılarının ilgisini çekmiş ve farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır.

Sözcük teriminin tanımı ve kapsamı konusunda çeşitli görüşler ileri sürülmüş ve farklı tanımlamalar yapılmıştır, bu durum Türkiye Türkçesi dil bilgisi araştırmalarında önemli bir tartışma konusu olmuştur. Sözcüğün tanımı ve kapsamıyla ilgili ilk görüş, sözcüğün dilin en küçük anlamlı birimi olduğu yönündedir; bu görüşe göre, sözcük, dilin anlam taşıyan en küçük yapısal birimidir ve dilde iletişimi sağlayan temel yapı taşı olarak kabul edilir. Gençan sözcüğü “Anlamı olan ya da cümle kuruluşuna yarayan söze kelime denir.” (1978, s. 81) olarak; Hengirmen, “Anlamı ses ya da ses birliğine sözcük denir.” (2006, s. 115); Banguoğlu ise “Kelimeler bir, veya birkaç heceden meydana gelmiş, her dile göre ayrı anlam birlikleridir.” (2015, s. 144) şeklinde tanımlamaktadır.

Sözcükleri anlamlı veya görevli olarak değerlendiren araştırmacılar, onları bağlam içerisindeki işlevlerine ve anlamlarına göre tanımlamaktadırlar. Bu bakış açısına göre, sözcükler anlamlı veya görevli, bağımlı veya bağımsız olarak değerlendirilir. Korkmaz sözcüğü “bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan, aynı dili konuşan kişiler arasında zihinde tek başına kullanıldığında somut veya soyut bir kavrama karşılık olan yahut da somut ve soyut kavramlar arasında geçici ilişkiler kurmaya yarayan dil birimi” (2010, s. 144) olarak; Ergin, “mânâsı veya gramer vazifesi olan küçük dil birlikleri” (1999, s. 124) şeklinde tanımlamaktadır.

Vardar, sözcük terimini “bir ya da birden çok sesbirimin oluşturduğu, yazıda iki boşluk arasında yer alan, çoğu kez anlamsal bir birim oluşturan, söylemde belli bir biçimsel birlik sunan, çeşitli dizimsel kullanımlarında biçimce ya hiç değişmeyen ya da -bükünlerde olduğu gibi- bir bölümüyle değişim gösteren eklemli ses ya da sesler öbeği” (2002, s. 181) olarak açıklamaktadır. Vardar’ın “çoğu kez anlamsal bir birim oluşturan” ifadesi ve sözcük türleri ile ilgili tanımlamalarından hareketle sözcükleri bağımsız anlam birimleri ve bağlam bağımlı işlevsel biçimbirimler olarak tanımladığı görülmektedir.

Sözcüğün kesin bir tanımını yapmak zordur. Çünkü farklı türden sözcük örneklerinden yola çıkarak tümü kapsayıcı bir tanım yapmak olanaksızdır (Günay, 2018, s. 29). Bugün, sözcük terimi için hâlâ üzerinde uzlaşmaya varılmış bir tanım bulunmamaktadır. Gerek dil bilgisi araştırmalarında gerek dilbilim literatüründe dil araştırmacıları arasında sözcüğün tanımı ve kapsamı konusunda çeşitli görüş ayrılıkları bulunmaktadır.

Sözcük terimi ile ilişkili tanımlar, sözcüklerin türsel sınıflandırılması ile ilgili görüş ayrılıklarını da içermektedir. Bu farklılıklar, eylemlerin sınıflandırılmasıyla ilgili ayrıntılarda daha sonra detaylı bir şekilde ele alınacağından, burada detaylandırılmayacaktır. Ancak birkaç temel ayırmadan bahsetmek gerekir.

Türkiye Türkçesi dil bilgisi araştırmalarında sözcük türleri birkaç temel ayrımla incelenmektedir. İlk gramer çalışmalarında sözcükler isim, eylem, edat olarak tasnif edilmiştir. Daha sonra, sözcüklerin isim ve eylem olarak iki ana grupta incelendiği araştırmalar görülmektedir. Geleneksel olarak dil bilgisi kitaplarında yer alan isim, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem ve eylem sekizli tasnifi, isim türünün kendi içinde bölümlenmesi olarak incelenmektedir.¹ Bu iki yaklaşım, türlerin bölümlenmesi hususunda benzerdirler.

Sözcük türlerinin tasnifi konusu literatürde süregelen bir tartışma konusudur. Bahsi geçen iki temel ayrımın yanında pek çok farklı yaklaşım bulunmaktadır. Sözcüklerin tür olarak tasnifi, içinde buldukları bağlamları, görünüşleri, işlevleri, anlamları, tekil olarak anlamlılık esasları gibi pek çok kritere dayanabilmektedir. Nasıl ve ne şekilde sınıflandırıldıkları çeşitli nedenlere dayansa da tüm bu bahsedilen ve bahsedilecek olan ayrımlarda eylem türünün diğer tüm sözcük türlerinden ayrı ele alınıp inceleme konusu olduğu görülmektedir.

Eylem türünün tarihsel süreçte dil bilgisi araştırmalarındaki yerine geçmeden önce tanım ve kapsamı üzerinde durmanın gerekli olduğu düşünülmüştür.

1. Tanım ve Kapsam

Sözcüklerin tasnif edilmesi sürecinde, eylemlerin diğer sözcük gruplarından kesin bir biçimde ayrılması, dilbilimcilerin ve dil bilgisi araştırmacılarının özellikle eylemin yapısı, işlevi ve anlamsal özellikleri üzerine odaklanmasıyla gerçekleşir. Bu ayrım genellikle eylemin belirleyici özellikleri olan hareket ve durum gibi ifadeleri içermesi ile yapısı gereği bağımlı bir biçimbirim olması sebebiyle yapılır. Eylemler, cümle içinde eylemi gerçekleştiren unsurları temsil ederken, diğer sözcük türleri ise genellikle bu eylemleri destekler, niteler veya bağlar. Dolayısıyla, eylemlerin tanımı ve kapsamı, onların dil bilgisel yapı içindeki rolünü anlamak için önemlidir.

Eylem türü, zaman ve şahıs ulamları bağlamında çekim unsurları dikkate alınarak incelenmektedir. Bergamalı Kadri², eylemin anlamlı bir yapı olduğunu ancak bu anlamın zaman kavramıyla pekiştiğini vurgulamaktadır (Avşar, 1996, s. 41). Ayrıca şahıs kavramının da eylemin anlamına etki ettiğini söylemektedir. Hüseyin Cahit (2000) ise “zaman, şahıs, sıyga, ilh. gibi efkâr-ı tâliyye ile birlikte bir hükmü, bir hâli, bir işi maddî veyâ manevî bir te'sir veya teessürü ifâde eden” (s. 132) sözcük olarak ifade ettiği tanımlamada yine zaman ve şahıs kavramlarını vurgulamaktadır. Gençan (1978) da eylemleri eylem, zaman, kip, kişi, çatı kavramları etrafında incelemekte ve “eylem bildiren;

¹ Dil bilgisi araştırmalarında terimler konusunda bir uzlaşma yoktur. Bu araştırmada da ad/isim, adıl/zamir, zarf/belirteç, edat/ilgeç, fiil/eylem gibi ikili kullanımlar vardır. Başvurulan kaynaklarda alıntılarda ve türler sıralanırken terimler kaynağın aslına bağlı kalınarak verilecektir.

² Bergamalı Kadri'nin *Müeyyiretü'l-Ulüm* adlı eseri tarihsel olarak Türkiye Türkçesi sözcük türleri tartışmalarında yeri yoktur. Ancak Tanzimat Dönemi ile başlayan Arap gramerliliği etkisinin tarihsel sürecini göstermek için burada bu eserdeki tasnif de gösterilmiştir.

yani varlıkların yaptıkları işleri, kılışları ya da onlarla ilgili oluşları zamana ve kişiye bağlayarak anlatan” (s. 141) sözcükler olarak tanımlamaktadır.

Eylemler çekim unsurlarını alarak yargı bildiren yapılar meydana getirmektedirler. Bu bağlamda cümle bilgisinin önemli bir konusunu oluştururlar: “Yapısal dilbilimde, çevresiyle belirlenen, kişi, sayı ve zaman belirtileriyle tanımlanan, dizim kurucu (eylem dizimi) öge.” (Vardar, 2002, s. 97). Üstünova (2017), eylemin bağlam bağımlılığını cümle bilgisi ve anlam bilgisi çerçevesinde çekim unsurlarından zaman ve kişi ulamlarıyla değerlendirmiştir. Eylemlerin yüklemlik nitelikleri bir bağlam içindeki diğer tüm sözcükleri de etkilemektedir.

Çekim unsurlarının eylemler üzerindeki etkisi onları hem yapısal olarak bağımlı sözcükler haline getirmekte hem de diğer sözcüklerle olan ilişkileri bakımından bağlam bağımlı yapılar olmalarına neden olmaktadır. Eylemlerin daima çekimli biçimde varlık gösterdiğine dikkat çeken Ergin (1999): “kullanış sahasına çıkabilmeleri için karşıladıkları hareketlerin çeşitli nesnelere bağlanması, bu bağlanmayı ifade etmek için de kendilerinin çeşitli münasebet kalıplarına dökülmeleri, hareketi nesneye bağlayan çekimli şekillere girmeleri lâzımdır” (s. 374). Ergin, eylemlerin varlıklarının nesnelere varlığı ile mümkün olacağını söylemektedir. Eylem kök ve gövdelerini manalı ancak yapı olarak tek başına kullanılamayan tür olarak tanımlamaktadır.

Korkmaz (2009) da eylemlerin tek başlarına kullanılamayan sözcükler olduğunu, karşıladıkları iş ve hareketlerin ancak isimler ile olan ilişkileri ile ortaya çıktığını ve bundan ötürü bağımlı sözcük türleri olduklarını belirtir.

Eylemler, anlam bilgisi bakımından karşıladıkları kavramlar göz önünde bulundurularak kendi içlerinde bölümlenirler. Bu bölümlenme genellikle iş, oluş, kılış kavramları ile ifade edilmiştir. Bu kavramlar eylemlerin tanımına da etki etmiştir. Şemsettin Sami, eylemi “hades, yani bir türlü oluş, ediş veya ediliş” (Hameed, 1993, s. 85) bildiren sözcük olarak, Banguoğlu (2015), “bir kılış, bir durum, veya oluşu, toplu bir deyimle olup biteni (proces) anlatan” (s. 408) sözcükler olarak tanımlamaktadır. Vardar (2002) ise benzer bir biçimde “1. Geleneksel dilbilgisinde, öznenin yaptığı ya da konusu olduğu işi, oluşu, kılışı, vb. öznenin durumunu, varlığını ya da yüklemle özne arasındaki bağıntıyı kişi, sayı, zaman kavramlarını içererek belirten gösterge.” (s. 97) olarak tanımlamaktadır. Hüseyin Cahit (2000) hüküm, hâl, iş ve tesir olarak eylemin durumlarına vurgu yaparak fail ve meful kavramlarını da açıklamaktadır.

Aksan (Atabay, Kutluk, & Özel, 1983) ise eylemi sözcük türlerinin en önemli öğelerinden biri olarak “dildeki bildirme işleminin, dille anlatılan eylemin, olay, oluş ve devininin belkemiği” (1983, s. 202) olarak ele almaktadır. Ona göre eylem “devinme, oluş, kılınış, durum” bildiren öğelerdir. Akçataş (2011), eylemleri “hareketleri karşılayan iş, oluş ve devinin” (s. 16) sözcükleri olarak tanımlamaktadır. Karşıladıkları kavramlara göre eylemleri kılış, durum, oluş olarak kendi içinde sınıflandırmaktadır. Eylemlerin doğrudan devinin içine girebilen sözcükler olması ve hatta doğrudan devinin sözcükleri olması

onların anlatımın en küçük birimi olan cümlenin motoru görevini üstlenmelerini sağladığına vurgu yapmaktadır.

Korkmaz (2010) da kılış, oluş, durum olarak eylemleri değerlendirmektedir. Eylemi “bir kılışı, bir oluşu veya bir durumu anlatan; olumlu ve olumsuz şekillere girebilen” (s. 91) sözcükler olarak tanımlamakta ve eylemleri çeşitli şekillerde kendi içinde sınıflandırmaktadır. Ona göre eylemler “karşıladıkları hareketler ile zaman ve mekân kapsamı içinde, somut ve soyut nesne ve kavramlarla ilgili her türlü oluş, kılış, kılınış ve durumları bildiren” (s. 527) yapılarıdır.

Eylemler, hareketleri karşılayan sözcüklerdir. Eylemin anlamındaki hareket iş, oluş, kılış, durum gibi kavramlarla nitelenmiştir. Ergin (1999), kâinatta nesne ve hareket olmak üzere iki unsurdan söz etmektedir. Eylemleri “(...) hareket kelimesini de tabii geniş mânâsı ile kullanıyor ve nesnelerin zaman ve mekân içindeki her türlü oluş ve yapıları veya olmayış ve yapmayışları” (s. 288) olarak değerlendirmektedir. Bu hareketleri “nesnelerin zaman ve mekân içindeki yer değiştirmeleri; oluşları, kılışları, duruşları” (s. 373) olarak açıklamaktadır.

Ayrıca eylemlerin olumsuz çekiminin varlığı da tanımların bir kısmında yer bulmuştur. Midhat Sadullah (2004), eylemi “bir işin, bir halin, bir hissin herhangi bir zamanda olduğunu veyahut olmadığını anlatan veya bir hüküm bildiren” (s. 149) sözcük olarak tanımlamaktadır. Ergin (1999) ise tanımlamasında “nesnelerin zaman ve mekân içindeki her türlü oluş ve yapıları veya olmayış ve yapmayışları” (s. 288) ifadelerinde olumsuzluk durumunu vurgulamıştır.

Dil araştırmacılarının eylem sözcük türü için uzlaştıkları konu, eylemlerin diğer tüm sözcük türlerinden kesin olarak ayrılan bir tür olduğudur. Temelde isim sözcüğü ile birlikte ayrı bir sınıf olarak değerlendirilmiştir. Eylemler, yapıları gereği çekim unsurlarına bağlı varlık göstermeleri ile diğer sözcük türlerinden ayrılır. Diğer taraftan, anlatımın temel unsuru olmaları bakımından nesnelerin her türlü devinim, oluş, kılış ve durumlarını bildiren sözcükler olmaları onları anlamın zorunlu ögesi haline getirmektedir.

2. Tasniflerde Eylemlerin Görünümü³

Sözcük türleri, gramerin üzerinde en çok tartışılan konularından biridir. Kronolojik olarak dil bilgisi çalışmalarına bakıldığında sözcüğün başta temel kabullerle tasnif edildiği ve bir tartışma konusu olmasından ziyade Türkçenin sözcük bilgisini ortaya koyma şeklinde olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalara bakıldığında, neredeyse tüm araştırmalarda eylemler ayrı bir tür olarak inceleme konusu olmuştur.

Bergamalı Kadri⁴ (Avşar, 1996), sözcük türlerini üç kategoride değerlendirmektedir: isim, fiil, harf. Manalı olarak değerlendirdiği isim ve eylemlerin yanına görevli olarak

³ Kaynaklarda kronolojinin takip edilebilmesi için ilk basım yılları dipnot olarak verilecektir.

⁴ 1530

değerlendirdiği harf türünü de eklemektedir. Bergamalı Kadri, eylemleri çekim unsurlarına göre incelemektedir. Zaman kavramının eylemin anlamı üzerindeki belirleyici etkisinden bahsederek eylemin anlamlılık esaslarını ortaya koymaktadır.

Şemsettin Sami⁵ (Hameed, 1993), sözcükleri isim, sıfat, kinâyât (zamir), fiil, kayd (zarf), huruf-ı ılsak (edat), revâbıt (bağlaç) ve nidâ (ünlem) olarak sekiz kısma ayırmaktadır. Eylemleri, zaman ve kip kavramı bağlamında ayrıntılı bir şekilde ele almaktadır.

Hüseyin Cahit⁶ (2000), 7 gruba ayırdığı sözcük türlerini isim, sıfat, zamir, fiil, edat, zarf ve nida olarak ele almıştır. Burada eylemi hüküm bildirmeleri, hâl bildirmeleri, iş bildirmeleri ve tesir bildirmeleri olarak ayırmaktadır.

Ahmet Cevat⁷ (2004), sözcükleri manalı söz olarak ifade edip isim, sıfat, fiil, zamir, edat, zarf ve nida olarak bölümlenmektedir. Eylemleri, fail ve fiil bağlamında değerlendirerek “zevat ve keyfiyâtın zaman dahilindeki e’al ve ahvalini veya haklarında verilen hükümleri” (2004, s. 157) ifade etmeleri bakımından değerlendirmektedir.

Deny⁸ (2012), sözcükleri temelde isim, fiil ve edat olarak sınıflandırıp isim türünü de değişmeli (ad ve zamir), değişmesiz (sıfat ve zarf) olarak incelemektedir. Osmanlıcada kullanılan birçok adın yabancı kökenli olmasına karşılık eylemlerin Türkçe asıllı olmalarını “biricik milli öge” olarak değerlendirmektedir.

Midhat Sadullah⁹ (2004), manalı söz olarak ifade ettiği sözcükleri isim, sıfat, zamir, fiil, edat, zarf, nida olarak 7 kısımda incelemektedir. Hüseyin Cahit’in görüşlerine benzer biçimde eylemleri hüküm, iş, tesir ifade eden sözcükler olarak değerlendirip zaman kavramının eylemler üzerindeki etkisinden bahsetmektedir.

Grönbech¹⁰ (2011), bütün Türkçe sözcük tabanlarının ad ve fiiller olarak iki ana gruba ayrıldığını dile getirir. Ancak araştırmacı bu ayrımı bir tasnif oluşturmak gayesiyle yapmamıştır. Amacı bu 2 ana kategoriye tarihi inkişafı içerisinde tasvir etmektir.

Ergin¹¹ (1999), “mana” ve “vazife” bakımından 3 sözcük türünden bahseder. Manalı sözcükleri isim ve fiil olarak, vazifeli sözcükleri ise edat olarak tanımlar. İsimlerin ve eylemlerin tek tek anlamlarının olduğunu, edatların ise tek başlarına anlamlarının olmadığını söylemektedir. Eylemlerin nesnelere karşılıyan isim türüne bağlı olarak varlık gösterdiğini belirtmekle birlikte bu durumun isim ve eylem türünün kesin olarak birbirinden ayrı yapılar olarak değerlendirilmesi gerektiğini de vurgular. “Hareketleri nesnesiz, mücerret olarak karşılıyan fiil kök ve gövdeleri ise mânâlı, fakat tek başına

⁵ 1892

⁶ 1908

⁷ 1921

⁸ 1923

⁹ 1924

¹⁰ 1936

¹¹ 1958

kullanılmayan” (1999, s. 374) olarak değerlendirdiği eylemlerin anlamlı birer yapı olarak görülmelerinin ancak çekimli olabilmeleri ile mümkün olacağını ifade eder.

Banguoğlu¹² (2015), sözcükleri tabii ve mantıkî olarak iki ölçütte sınıflandırmaktadır. Sözcük köklerini esas alarak yapılan sınıflamaya tabii, söz içindeki işleyişlerine göre değerlendirdiği sınıflamaya da mantıkî sınıflama demektir. Tabii sözcükleri “isim” ve “fiil” olarak ele almaktadır. İsim ve eylem tabanlarının yalın halde mutlak bir biçimde ayrıldıklarını ifade etmekte ve sözcükleri mantıkî olarak bağlam içindeki işleyişlerine göre ad, sıfat, zarf, takı, bağlam, ünlem ve fiil olmak üzere 8 bölümde incelemektedir. Bu ayırımdaki ilk yedi grup yapı bakımından isim ana grubu içindedir. Sözcükleri özerkli kelime (ad, sıfat, zamir, zarf, fiil) ve katma kelime (takı, bağlam, ünlem) olarak bölümlenmektedir. Katma sözcüklerin özerkli sözcüklerden kullanışla geldiğini ve işleyişçe eklere yakın olduğunu belirtmektedir. Banguoğlu, eylemleri kılış, durum ve oluş anlatan sözcükler olarak tanımlamakta ve eylemleri anlamlarına göre, kullanışlarına göre değerlendirmektedir.

Aksan¹³ (Atabay, Kutluk, & Özel, 1983), sözcükleri sekizli tasnife göre, yani ad, sıfat, belirteç, adıl, ilgeç, bağlaç, ünlem, eylem olarak sınıflandırmaktadır. Ancak bu sınıflamanın kesin nitelikli bir sınıflama olmadığını belirtmektedir. Bu sınıflamaya göre sözcükler değerlendirilirken önce asıl görevleri ile ele alınmaktadır ve daha sonra diğer görevlerine göre de değerlendirilmektedir. İlk yedi türü isim soylu olarak ele alırken eylemleri eylemsilerle birlikte eylem soylu sözcükler kategorisinde değerlendirmektedir. Eylemlerin devinme, oluş, kılınış, durum gösteren sözcükler olduğunu, çekim unsurlarına bağlı olarak anlamlı sözcükler grubunda yer aldığını söylemektedir.

Gencan¹⁴ (1978), yapısal olarak sözcükleri isim ve fiil olarak ele almaktadır. Sözcüklerin dış yön ve anlam olarak 2 yönünün olduğunu ve dil bilgisi bakımından isim, sıfat, zamir, fiil, zarf, edat, bağlaç ve ünlem olmak üzere sekiz türe ayrıldığını söylemektedir. Eylemlerin ise iş, oluş ve kılışları zamana ve kişiye bağlayarak anlatan sözcük olarak değerlendirmektedir.

Hengirmen¹⁵ (2006), sözcükleri geleneksel sekizli tasnife göre incelemektedir. Ad, sıfat, adıl, belirteç, ilgeç, bağlaç, ünlem, eylem olarak incelediği sözcük türlerinin Türkçede esnek yapılar olduklarını vurgulamaktadır. İlk yedi türü ad türüne dahil etmektedir ve sözcüklerin temelde ad, eylem ve ilgeç olarak ele alınması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü dilin anlatım yapısının temelinde yapılan bir iş ve işi yapan vardır. Ad türü işi yapanı, eylem türü yapılan işi belirtirken öteki türler ad ve eylem arasındaki anlamları tamamlayıcı görevdedir.

¹² 1959

¹³ 1976

¹⁴ 1978

¹⁵ 1998

Vardar¹⁶ (2002), Türkçede sözcüklerin ad, sıfat, adıl, belirteç, ilgeç, bağlaç, eylem, ünlem olarak sekiz türe ayrıldığını belirtmektedir.

Korkmaz¹⁷, *Gramer Terimleri Sözlüğü* (2010) adlı araştırmasında sözcük türlerinin ad, sıfat, zamir, zarf, edat, bağlaç, ünlem ve fiil olmak üzere sekiz türlü olduğunu, bunların ilk yedisinin ad türüne dahil olduğunu söylemektedir. Korkmaz eylemleri oluş ve kılış gösteren sözcük türü olarak ifade etmektedir. Türkiye Türkçesi Grameri (2009) adlı kitabında ise sözcükleri anlamlı (isim, fiil), görevli (edat, bağlaç), anlamlı-görevli (ünlem) olarak üç grupta incelemektedir. İsimler sınıfına geçici isimler olarak tabir ettiği sıfat, zarf, zamir türlerini dahil etmektedir. Eylemleri ise kendi içinde değerlendirip onların isimler ile kurdukları ilişkilere göre anlamlı hale geldiklerini ve bu bakımdan bağımlı sözcükler olduklarını belirtmektedir.

Adalı¹⁸ (2004), biçimbirimleri sözlüksel ve görevsel olarak iki ana kategoride değerlendirmektedir. Sözlüksel biçimbirimler kendi içinde bağımlı (fiil) ve özgür (isim, sıfat, zarf) biçimbirimler olarak ayrılırken görevsel biçimbirimler de özgür (yerdeş öncüller, ilgeçler, dereceleme öncülleri, yönverenler) ve bağımlı (ekler) biçimbirimler olarak değerlendirmiştir. Eylemler sözlüksel bağımlı biçimbirimler kategorisinde ele alınmıştır. Varlıkları ancak belli morfolojik unsurlar aracılığı ile ortaya konulabilmesi sebebiyle bağımlı biçimbirimlerdir.

Yener¹⁹ (2007), Türkçede sözcüklerin esnek yapılarının olduklarını dile getirmektedir. Ona göre dil bilimsel sınıf ayrımları sözcüğün sözcükle ilişkisinden ortaya çıkar. Yani bir sözcüğü herhangi bir biçimde etiketlemek, ona bir tür ya da görev atfetmek için onu bir bağlam içinde görmek gerekir. Böylece karşılıklı bağıntılarla sözcüğü değerlendirmek mümkün olacaktır. Yalın halde bir sözcüğü tür olarak isim ve eylem olarak belirlemek mümkündür. Sözcük-sözcük ilişkisi, karşılıklı bağıntı ve görev olarak bakıldığında sözcüğün iki türlü sınıflanması gerekmektedir: cümledeki görev, dilsel görev. Geleneksel olarak sözcük türleri olarak ele alınan türleri Yener, sözcüklerin dilsel görevleri olarak kabul eder. Ancak, bu dilsel görevler sözcük-sözcük ilişkisinde pek çok bağıntı kurabilen isimler için geçerlidir. Eylemler, ayrı bir tür olarak değerlendirilir.

Delice²⁰ (2012), sözcüklerin nasıl tasnif edileceğini birkaç şekilde açıklamaktadır. Sözcüklerin bağımsız biçimbirim olup olmadıklarını değerlendirip sözlüksel olarak tanımladığı sözcükleri “bağımsız/asıl biçimbirim” ve “bağımlı/uydu biçimbirim” olarak ortaya koymaktadır. İlk biçimde asıl biçimbirimleri asıl fiil, isim, zamir; uydu biçimbirimleri sıfat, çekim edatı, yardımcı fiil olarak incelemektedir. Hem asıl hem uydu olarak kullanılan biçimbirimleri de zarf, bağlama edatı, pekiştirme edatı, ünlem edatı olarak sıralamaktadır. Diğer bir ayırım ise sözcüklerin cümleye kattıkları anlamdan doğan ayırımdır. Sözcük türleri bakımından sözcükler üzerinde iki türlü anlamın olduğundan

¹⁶ 2002

¹⁷ *Türkiye Türkçesi Şekil Bilgisi* 2003, *Gramer Terimleri Sözlüğü* 1992

¹⁸ 2004

¹⁹ 2007

²⁰ 2008

bahseder: sözlüksel anlam ve dil bilgisel anlam. Sözcük türleri, sözcüklerin cümlede kullanılışı ve yüklendiği anlam özellikleri bakımından sözlüksel anlamlı (asıl fiil, isim, sıfat, zamir, zarf) ve dil bilgisel anlamlı (bağlama edatı, çekim edatı, pekiştirme edatı, ünlem edatı, yardımcı fiil) olarak sınıflandırılmaktadır. Eylemleri ise asıl fiiller ve yardımcı fiiller olarak her iki kategoriye de eklemiştir. “Asıl fiil”i “temel veya iç cümlelerin kurucusu (temel cümlede yüklem, iç cümlede ise yüklem) olan oluş veya kılış” (s. 32) bildiren sözcükler olarak, “yardımcı fiil”i ise “ya yabancı bir ismin Türkçe cümle içinde yüklem olmasını sağlamak amacıyla ya da asıl fiile çeşitli kip anlamı katmak amacıyla gövsel anlam aktarımı için kullanılan ve tamamen uydu bir biçimbirim” (s. 33) olan sözcükler olarak tanımlamaktadır.

Üstünova²¹ (2010), sözcükleri ad ve eylem olarak iki türe ayırmaktadır. Ona göre hiçbir dil birimi tek başına iletişim için yeterli değildir. Dil birimleri birlikte hareket etmek zorundadır ve bu amaçla bağlam içinde çeşitli görevler üstlenirler. Buna görev adı denilmekte ve tür adı ile arasındaki ayrım böylece ortaya konmaktadır. Ad türündeki sözcüklerin üstlendikleri görevler ad, sıfat, zamir, bağlaç, zarf, edat ve ünlem olarak adlandırılırken, türü eylem olan bir sözcüğün üstlendiği görev eylem olarak adlandırılır. Üstünova ayrıca “*Eylem İşletimi*” (2017) adlı çalışmasında eylemi morfolojik unsurların yanında sözcük bilgisi, anlam bilgisi ve cümle bilgisi bağlamında da değerlendirmiş ve eylemin bağlam bağımlı durumunu ayrıntılı bir biçimde incelemiştir. Eylemleri kılış, oluş, durum başlıkları altında ele aldıktan sonra çekim unsurlarını ulamlama sırasıyla (çatı, olumsuzluk, zaman, kişi, soru) incelemiş ve asıl çekim unsurları olan zaman ile kişi ulamlarına da ayrıntıları ile yer vermiştir.

Boz²² (2019), sözcükleri anlamlarına göre sözlüksel ve dil bilgisel olmak üzere iki sınıfa ayırdıktan sonra, “sözlüksel anlamlı sözcükler” başlığı altında ad, eylem, (dizime bağlılar) sıfat ve belirteç türlerini; “dilbilgisel anlamlı sözcükler” başlığı altında da adıl, ünlem, (dizime bağlılar) ilgeç, bağlaç, pekiştirici ve yardımcı eylem türlerini göstermiştir. Bu sınıflandırmada “sözlüksel anlamlı sözcükler ile gerçek dünyada somut veya soyut nesne, eylem ve durumları karşılayan sözcükleri, dilbilgisel anlamlı sözcükler ile gerçek dünyada göndergeleri olmayan, genel olarak sözdiziminde sözlüksel anlamlı sözcükler arasındaki irtibatı sağlayan sözcükleri” (s. 9) kastettiğini dile getirir.

Sözcük türleri ile ilgili verilen tasniflere bakıldığında, eylemlerin genellikle diğer sözcük türlerinden kesin olarak ayrılmış olduklarını görmek mümkündür:

1530	<i>Müyessiretü'l-Ulüm</i>	Bergamalı Kadri	1. İsim 2. Fiil 3. Harf	*Eylemin bir anlam ifade ettiğini ancak bu anlamın zaman kavramı ile pekiştirdiğini belirtir. Eylem anlamlı sözcüktür.
1851 Basım: 1882	<i>Mikyasü'l-Lisân Kistasü'l-Beyân</i>	Kütahyalı Abdurrahman Fevzi Efendi	1. İsim 2. Fiil 3. Harf	*Eylemlerin yapısını zaman, hades ve nispet olarak sınıflayarak açıklamaktadır.

²¹ *Dil Bilgisi Sorunları* 2010, *Eylem İşletimi* 2017.

²² 2019

1851	<i>Kavâid-i Osmaniyye</i>	Ahmed Cevdet ve Mehmed Fuad Paşa	1. İsim 2. Sıfat 3. Kinâyât 4. Fiil 5. Edevât	*Master, çekimli eylem ve eylemden türemiş sözcükler olarak üç başlıkta eylemi incelemektedir.
1866	<i>Emsile-i Türkiyye</i>	Abdullah Ramiz Paşa	1. İsim 2. Fiil 3. Harf	
1875	<i>Kavâid-i Türkiye</i>	Ahmed Cevdet	1. İsim 2. Sıfat 3. Zamir 4. İsm-i işaret 5. Mübhemat 6. Master 7. Fiil 8. Ferî fiil 9. Edevat	*Ferî fiil kavramını ayrı başlıkta incelemiştir. *Burada aslında “isim, fiil, edat” tasnifi vardır. Sıfat, zamir, ism-i işaret, mübhemat ve master ismin diğer durumları olarak, ferî fiil ise eylemin bir konusu olarak işlenmiştir.
1892	<i>Nev-usûl Sarf-ı Türki</i>	Şemseddin Sami	1. İsim 2. Sıfat 3. Kinâyât 4. Fiil 5. Kayd 6. Hurûf-ı ilsak 7. Revâbit 8. Nidâ	*Bugün hâlâ kullanılan sekizli tasnifin ilk örneklerindendir.
1908	<i>Türkçe Sarf ve Nahiv</i>	Hüseyin Cahit	1. İsim 2. Sıfat 3. Zamir 4. Fiil 5. Edat 6. Zarf 7. Nida	*Eylemlerde zaman kavramını pekiştirerek fail-fiil anlamında eylemin çekimlilik esaslarını ele almıştır.
1921	<i>Türk Dili Grameri</i>	Jean Deny	1. İsim - Değişmeli (ad,zamir) - Değişmesiz (sıfat, zarf) 2. Fiil 3. Edat	*Deny, isimlerdeki yabancı kökenli alıntıların fazlalığına kıyasla Türkçede eylemlerin Türkçe asıllı olduklarını belirtir ve eylemi “biricik milli öge” olarak ifade eder. *Türkçede sözcük türlerinin Fransızcaya kıyasla kesin sınırlamalarının olmadığını söyler. Sözcüklerin tür olarak esnek oluşuna değinir.
1923	<i>Türkçe Sarf ve Nahiv-Eski Lisân-ı Osmânî Sarf ve Nahiv</i>	Ahmet Cevat Emre	1. İsim 2. Fiil 3. Sıfat 4. Zamir 5. Zarf 6. Edat 7. Nida	*Hüseyin Cahit’in tasnifi ile benzerlik gösterir. Eylemleri zaman kavramı etrafında incelemektedir.
1924	<i>Türkçe Yeni Sarf ve Nahiv Dersleri</i>	Midhat Sadullah Sander	1. İsim 2. Sıfat 3. Zamir 4. Fiil 5. Edat 6. Zarf 7. Nida	*Hüseyin Cahit’in tasnifi ile benzerlik gösterir. Eylemleri yine zaman kavramı çerçevesinde değerlendirir.

1940 1959	<i>Ana Hatlarıyla Türk Grameri (1940), Türkçenin Grameri (1974)</i>	Tahsin Banguoğlu	Tabii Sınıflama 1. İsim 2. Fiil Mantıkî Sınıflama 1. Ad 2. Sıfat 3. Zarf 4. Takı 5. Bağlam 6. Ünlem 7. Fiil	*Sözcük türlerini anlamlı (özerkli) ve görevli (katma) olarak ayırmaktadır. Eylemleri anlamlarına ve kullanımına göre değerlendirmektedir.
1958	<i>Türk Dil Bilgisi</i>	Muharrem Ergin	1. İsim - İsim - Sıfat - Zarf - Zamir 2. Fiil 3. Edat	*Sözcükleri anlam ve görevlerine göre ayırmaktadır. Eylemleri anlamlı grupta gösterir, ancak varlıklarının nesnelere (isimlere) bağlı olduğunu da vurgular.
1976	<i>Sözcük Türleri</i>	Neşe Atabay, İbrahim Kutluk, Sevgi Özel (D. Aksan yönetiminde)	1. Ad 2. Sıfat 3. Belirteç 4. Adıl 5. İlgeç 6. Bağlaç 7. Ünlem 8. Eylem	*Aksan, çalışmasının giriş kısmında sözcük türlerinin Türkçe için esnek bir yapıda olduğunu savunmaktadır. Temelde isim ve eylem türlerinden bahseder. *Eylemlerdeki anlamlılığı çekim unsurlarına bağlar.
1978	<i>Dilbilgisi (Lise: I-II-III)</i>	Tahir Nejat Gencan	1. İsim 2. Sıfat 3. Zamir 4. Fiil 5. Zarf 6. Edat 7. Bağlaç 8. Ünlem	*Yapısal olarak isim ve eylem türleri olduğunu belirtir. Eylemleri iş, oluş ve kılışları zamana ve şahsa bağlayarak anlatan sözcükler olduğunu belirtir. Eylemleri anlamlı sözcük grubu olarak değerlendirir.
1979	<i>Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler</i>	Oya Adalı	Sözlüksel Biçimbirimler 1. Bağımlı: fiil 2. Özgür: isim, sıfat, zarf Görevsel Biçimbirimler 1. Bağımlı: ekler 2. Özgür: yerdeş öncüller, ilgeçler, dereceleme öncülleri, yönverenler	*Adalı, eylemleri sözlüksel bağımlı biçimbirimler olarak değerlendirip morfolojik unsurlar aracılığı ile varlıklarını ortaya koyabilen sözcükler olarak incelemektedir.
1998	<i>Türkçe Temel Dilbilgisi</i>	Mehmet Hengirmen	1. Ad 2. Sıfat 3. Adıl 4. Belirteç 5. İlgeç 6. Bağlaç 7. Ünlem 8. Eylem	*Sözcük türlerinin Türkçede esnek yapılar olduğu üzerinde durur. Dilin temelinde 3 sözcük türü olduğunu (iş yapan isim, yapılan işe eylem, aradaki bağlantıları sağlayan öteki türler) savunmaktadır.

2002	<i>Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü</i>	Berke Vardar	1. Ad 2. Sıfat 3. Adıl 4. Belirteç 5. İlgeç 6. Bağlaç 7. Eylem 8. Ünlem	
2003	<i>Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)</i>	Zeynep Korkmaz	Anlamli kelimeler: 1. İsim - Ad - Sıfat - Zarf - Zamir 2. Fiil Görevli Kelimeler: 1. Edat 2. Bağlaç Görevli-anlamli kelimeler: 1. Ünlem	*Korkmaz, Türkçedeki sözcük türlerinin, özellikle isim türü için, esnekliğinden bahsetmektedir.
2010, 2017	<i>Dil Bilgisi Sorunları(2010), Eylem İşletimi (2017)</i>	Kerime Üstünova	Tür adı: 1. Ad 2. Eylem Görev adı: 1. Ad 2. Sıfat 3. Zamir 4. Bağlaç 5. Zarf 6. Edat 7. Ünlem 8. Bağlaç	*Tür adı-görev adı ayrımı yapmaktadır. Türü eylem olan bir sözcüğün anlatımda üstlendiği göreve eylem demektir.
2008, 2012	<i>Sözcük Türleri (Kitap), Sözcük Türleri Nasıl Tasnif Edilir? (Makale)</i>	H. İbrahim Delice	Bağımlı/bağımsız 1. Asıl: Asıl fiil , isim, zamir 2. Hem asıl hem uydu: zarf, bağlama edatı, pekiştirme edatı, ünlem edatı 3. Uydu: sıfat, çekim edatı, yardımcı fiil Sözlüksel/dilbilgisel 1. Sözlüksel: asıl fiil , isim, sıfat, zamir, zarf 2. Dilbilgisel: bağlama edatı, çekim edatı, pekiştirme edatı, ünlem edatı, yardımcı fiil	*Delice, “yardımcı fiil”leri görevli sözcükler grubunda değerlendirmektedir. “Asıl fiil”leri ile cümlenin kurucusu olarak değerlendirmekte ve eylemsi yapılarını da bu gruba dahil etmektedir.

2019	<i>Türkiye Türkçesi III Sözcük Türleri (Ed: Erdoğan Boz)</i>	Dr. Nazmi Alan, Dr. Ezgi Aslan, Dr. Bayram Çetinkaya, Prof. Dr. Ahmet Akçataş, Doç. Dr. Özgür Ay, Dr. Fatih Doğru, Dr. Şaziye Dinçer Bahadır, Dr. Serdar Karaoğlu, Dr. Bilal Uysal, Dr. Duygu Kamacı Gencer	Sözlüksel Anlamlı 1. Ad 2. Eylem 3. Sıfat 4. Belirteç Dilbilgisel Anlamlı 1. Adıl 2. Ünlem 3. İlgeç 4. Bağlaç 5. Pekiştirmeç 6. Yardımcı eylem	*Bu çalışmada eylemler sözlüksel anlamlı sözcükler olarak ele alınırken yardımcı eylemler dilbilgisel anlamlı kategoride değerlendirilmiştir.
------	--	--	---	---

3. Bulguların Değerlendirilmesi

Temelde isim ve eylem olarak bölümlenen sözcükler, ayrıntılı olarak üçlü (isim, eylem, harf/edat), yedili (isim, sıfat, zarf, zamir, edat, ünlem, eylem) ve sekizli (isim, sıfat, zarf, zamir, edat, ünlem, bağlaç, eylem) olarak sınıflandırılmaktadır. Üçlü taksim “isim, fiil ve harf/edat” olarak yapılan tasniftir. Başta Bergamalı Kadri olmak üzere, Kütahyalı Abdurrahman Fevzi Efendi, Abdullah Ramiz Paşa, Dery ve Ergin de tasniflerini bu esasa göre yapmışlardır. Yedili taksimde bağlaçlar yoktur. Hüseyin Cahit, Ahmet Cevat, Midhat Sadullah gibi araştırmacılar sözcük türlerini bu taksime göre düzenlemişlerdir. Sekizli taksimde ise sözcük türleri isim, sıfat, zarf, zamir, edat, ünlem, bağlaç ve eylem türleri bulunmaktadır. Bu tasnif Şemsettin Sami, Banguoğlu, Gencan, Aksan, Topaloğlu, Korkmaz, Hengirmen gibi araştırmacılar tarafından kullanılmıştır.

Ancak ister sekizli ister yedili ya da ister üçlü olsun bu üç taksimde sekiz türün tamamı bulunmaktadır. İsim, sıfat, zarf, edat, zamir, ünlem ve bağlaçlar isim türünün alt başlıkları olarak değerlendirilmekte ya da görevli durumunda edatlar bağımlı biçimbirimler olarak ayrı değerlendirilmektedir. Aslında burada temelde sözcük türleri isim ve eylem olarak tasnif edilmektedir.

Eylemler, tüm tasniflerde ayrı bir grup olarak değerlendirilmişlerdir. Zaman ve şahıs bağımlı olmaları sebebiyle çekimli biçimleri ile incelenmişlerdir. Neredeyse tüm araştırmacıların üzerinde uzlaştıkları fikir, eylemlerin morfolojik unsurlara bağlı olarak varlıklarının mümkün olduğu yönündedir. Eylemler, sınıflamalarda ne şekilde yer alırsa alsın bağımlı bir yapı olarak inceleme konusu olmuştur.

Eylemler ile ilgili ayrımlar sınıflama ölçütlerinden ortaya çıkmaktadır. Sözcüklerin anlamlı-görevli, sözlüksel-dilbilgisel, bağımlı-bağımsız, asıl-uydu gibi ayrımlarında eylemlerin morfolojik unsurlara bağımlı yapısı tartışma konusudur. Adalı ve Ergin, eylemleri anlamlılık bağlamında diğer araştırmacılarından farklı değerlendirir. Ergin, eylemlerin varlıklarının ancak nesnelere olan ilişkilerinden ortaya çıkabileceğini vurgularken Adalı, eylemleri bağımlı biçimbirimler olarak eklere yakın görmektedir. Sözlüksel ve dil bilgisel ölçütleri dikkate alan Delice ve Boz, eylemleri asıl ve yardımcı olarak değerlendirmekte ve asıl eylemleri sözlüksel anlamlı ele alırken yardımcı eylemleri

ise dil bilgisel kategoride incelemektedirler. Diğer bir konu ise tür adı-görev adı konusudur. Yener, isimleri karşılıklı bağıntılar, sözcük-sözcük ilişkisi içinde değerlendirip sıfat, zarf, zamir gibi türlerin ismin kullanımla ortaya çıkan görevleri olduğuna dikkat çekmektedir. Eylemler için böyle bir ayırım söz konusu edilmemiştir. Üstünova, benzer biçimde isimlerin görev adlarını vurgularken eylemin de görev adının eylem olduğunu belirtir.

Araştırmacılar, sözcükleri kök ya da gövde halinde değerlendirirken isim ve eylem olarak iki türden bahsediler. Bahsi geçen diğer ölçütler sözcüğün kullanımı, yani anlatımla gelen durumları ile ilgilidir. Eylemlerin tanım ve kapsamlarına bakıldığında neredeyse tüm tanımların eylemi bir iş, durum, kılış, oluş ya da olmayışı bildiren sözcük olarak belirtmektedir. Bu tanımlar sözcüğün kullanımla gelen cümleye dayalı anlamına, yani yükleme de işaret etmektedir. Akçataş ve Bozkurt'un devinim sözcükleri olarak ifade ettikleri eylemin yüklem olarak cümle kurucu göreviyle sözcük türleri içinde ayrı bir önemi bulunmaktadır.

Yapılan ilk tasniflerin birbiri ile benzer ya da neredeyse aynı olduğu dikkat çeken diğer bir durumdur. Hüseyin Cahit, Ahmet Cevat ve Midhat Sadullah'ın sözcük türlerini tasnifleri ve sözcük türlerine yaklaşımları aynıdır. Araştırmacıların eylemlerde zaman kavramını pekiştirmeleri ve fail-fiil bağlamında eylemi değerlendirmeleri hususlarında da aynı görüşleri benimsemişlerdir.

Banguoğlu'nun tasnifi yapısal olarak Şemsettin Sami'nin tasnifi ile benzerlik gösterse de kullandığı ölçütlerin ayrıntılı olarak ifade edilmesi, taksimde yapı ve kullanımı dikkate alması, sözcükleri anlam ve görevlerine göre değerlendirmesi bakımından farklılık göstermektedir. Banguoğlu eylemleri yapısal olarak isimlerle birlikte iki ana grupta değerlendirir ve onları özerkli sözcükler içinde anlamlı sözcükler sınıfına dahil eder.

Deny, Türk Dil Bilgisi adlı kitabında sözcük türlerinin esnek yapıda olduklarını, sözcüklerin Fransızca gibi kesin sınırlamalarının olmadığını belirtir. Ayrıca Türkçe eylemlerde isim düşüncesinin baskın olduğunu vurgulamaktadır. Sözcüklerdeki esnek yapıyı Hengirmen ve Aksan gibi isimler de desteklemektedir.

Sözcük türlerinin tasnifi üzerine yapılan tartışmaların daha çok isim türünün nasıl tasnif edilmesi ile ilgilidir. Eylem türünün, nispeten, sınırları daha kesin ve yapı bakımından daha belirgin olması tasnif çalışmalarında daha kolay sınıflandırılmalarını sağlamıştır. Ancak isimler üzerine odaklanmış tartışmalar eylem türünün süregelen kalıp bir yaklaşımla ele alınmasına ve yeterli kadar irdelenmemesine sebep olmuştur. Temelde yabancı gramerlerin etkisiyle yapılan tasnif çalışmalarının Türkçenin yapısına uymaması; Altay dilleri grubunda yer alan bir dilin yapısal özelliklerini, Hint-Avrupa ya da Hami-Sami grubunda yer alan diller için hazırlanmış dil bilgisi araştırmalarının formatıyla açıklamak bu sorunun temel kaynağıdır (Üstünova, 2010, s. 157).

Sonuç

Araştırmacıların sözcük türleri tasnifi üzerine yaptıkları analizlere bakıldığında, eylemlerin genellikle isim ile birlikte temelde ikili bir sınıflandırma içinde ele alındığı gözlemlenmektedir. Araştırmacılar, eylemi yapısı gereği diğer tüm sözcük türlerinden kesin bir ayırım gözeterek ayrı bir sınıf olarak değerlendirmektedirler.

Araştırmalarda, eylem için, varlıklarının ancak morfolojik unsurlar ile ya da nesnelere bağlı olarak ortaya çıkabileceği doğrudan ya da dolaylı olarak belirtilmektedir. Sınıflama ölçütleri ne olursa olsun, araştırmacıların üzerinde uzlaştıkları konu eylemlerin bağımlı bir sözcük türü olduğudur. Bağımlı yapısının tek başına anlamlı olup olmadığı bazı araştırmacılar tarafından ayrıca değerlendirilse de genellikle anlamlı sözcükler sınıfına dahil edilmişlerdir.

Eylemlerin tanım ve kapsamlarına bakıldığında neredeyse tüm tanımların eylemi bir iş, durum, kılış, oluş ya da olmayışı bildiren sözcük olarak belirttiği görülür. Bu tanımlar sözcüğün kullanımla gelen cümleye dayanan anlamına, yani yükleme de işaret etmektedir.

Sözcük türlerinin tasnifi üzerine yapılan tartışmalar genellikle isim türünün nasıl sınıflandırılacağı ile ilgilidir. Eylemlerin nispeten daha kesin sınırlara ve biçimce daha belirgin özelliklere sahip olması, tasnif çalışmalarında daha kolay sınıflandırılmalarını sağlamıştır. Ancak, isimlere odaklanan akademik tartışmalar, eylem türünün süregelen kalıp bir yaklaşım içinde ele alınmasına ve derinlemesine incelenmemesine sebep olmuştur.

Kaynaklar | References

- Adalı, O. (2004). *Türkiye türkçesinde biçimbirimler*. Papatya.
- Ahmet Cevat Emre. (2004). *Türkçe sarf ve nahiv eski lisân-ı osmânî sarf ve nahiv*. (G. Sağol, E. Şahin, & N. Yıldız, Dü) TDK.
- Akçataş, A. (2011). *Türkiye türkçesi fil anlam söz dizimi*. Gazi Kitabevi.
- Atabay, N., Kutluk, İ., & Özel, S. (1983). *Sözcük türleri*. (D. Aksan, Dü.) Türk Dil Kurumu.
- Avşar, U. (1996). *Müeyessiretü'l-Ulûm (Bergamalı Kadri)*. Adana: Çukurova Üniversitesi.
- Banguoğlu, T. (2015). *Türkçenin grameri*. TDK.
- Boz, E. (2019). *Türkiye türkçesi III sözcük türleri*. Gazi Kitabevi.
- Delice, İ. (2012, Fall). Sözcük türleri nasıl tasnif edilmelidir? *Turkish Studies*, 7(4), s. 27-34.
- Deny, J. (2012). *Türk dil bilgisi*. Kabalıcı Yayınevi.
- Ergin, M. (1999). *Türkçe dilbilgisi*. Boğaziçi Yayınları.
- Günay, D. (2018). *Sözcükbilime giriş*. Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Gencan, T. N. (1978). *Dilbilgisi*. Tek Ağaç Yayınları.
- Grönbech, K. (2011). *Türkçenin yapısı*. (M. Akalın, Çev.) Türk Dil Kurumu.
- Hüseyin Cahit. (2000). *Türkçe sarf ve nahiv*. TDK.
- Hameed, F. (1993). Şemseddin Sami'nin dилciliği ve nev usûl sarf-ı türkî. Ankara Üniversitesi.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe temel dilbilgisi*. Engin Yayın Evi.
- Üstünova, K. (2010). *Dil bilgisi sorunları*. Kesit Yayınları.
- Üstünova, K. (2017). *Eylem İşletimi*. Sentez Yayıncılık.
- Korkmaz, Z. (2009). *Türkiye türkçesi grameri (şekil bilgisi)*. Türk Dil Kurumu.
- Korkmaz, Z. (2010). *Gramer terimleri sözlüğü*. Türk Dil Kurumu.
- Sander, M. S. (2004). *Türkçe yeni sarf ve nahiv dersleri*. TDK.
- Vardar, B. (2002). *Açıklamalı dilbilim terimleri sözlüğü*. Multilingual.
- Yener, M. L. (2007). Türk dilinde sözcük türleri tasnifi sorunu üzerine. *Turkish Studies*, 2(3).